

*Матвеева О. О.,
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України*

ІДЕЯ ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ У ТВОРЧОСТІ ПАНАСА МИРНОГО (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ “СКОЛИХНУВ”, “РОДИНА БОРОДАЇВ – ГОЛОВИХА – УЧИТЕЛЬКА”)

Анотація. У статті досліджено погляди Панаса Мирного на “жіноче питання”, розглянуто специфіку осмислення проблеми жіночої емансипації, яку письменник актуалізував у своїх щоденникових записах 1860-х рр. й художньо реалізував у творчості 1870-х рр. Наголошено, що в діаріуші письменник визначив ідеї рівноправності й звільнення жінок від соціальних стереотипів (ролі рабині, іграшки й прикраси для чоловіка), висловлював прогресивні думки стосовно зміни їхнього соціального статусу в суспільстві II половини XIX ст. З огляду на щоденникові нотатки зазначено, що Мирний позиціонував здатність жінок до громадянської активності, необхідність усвідомлення ними власної суспільної повноцінності, а також обґрунтовував їхні права на здобуття освіти, досягнення гендерної рівності, професійну самореалізацію й самовдосконалення, свободу індивідуального життєвого вибору й незалежність у шлюбі. З’ясовано, що ідеї, теми, образи, осмислені в щоденникових записах 1865–1870 рр., письменник згодом спроектував на художньо-образну площину. Зокрема в прозовому фрагменті “Сколихнув”, як і в трилогії “Родина Бородаїв” – “Головиха” – “Учителька” (написані в період 1870–1877 рр.), Мирний художньо втілює образ “нової” жінки, зорієнтованої на суспільно корисну педагогічну діяльність, сфокусував увагу на темі жіночої долі та її складному бутті в нерівноправному шлюбі, актуалізував шляхи вирішення проблем становища жіноцтва в тогочасних умовах (формування мотивації до праці й самоосвіти). У розвідці проаналізовано змодельовані Мирним у ранніх творах позитивні образи інтелігентів-реформаторів (Загірний, Погрібна), котрі визначили програму оновлення суспільного ладу за допомогою ідей боротьби за визволення, права, професійну освіту й працю жінок як основних засад емансипації. Підсумовано, що письменник осмислює в художніх творах інститут шлюбу з урахуванням принципу ієрархії влади, критикуючи патріархальний та матриархальний типи сім’ї. Ідею переформатування родинних взаємин Мирний висвітлює через утвердження еквалітарного, тобто рівноправного подружнього союзу.

Ключові слова: Панас Мирний, щоденник, фемінізм, жіноча емансипація, “жіноче питання”, образ “нової” жінки, гендерна рівність, професійна самореалізація, інститут шлюбу.

Постановка проблеми. Панас Мирний – видатний прозаїк, драматург, перекладач, з постаттю якого пов’язані витoki емансипаційного дискурсу в українській літературі XIX століття. У творах письменник прагнув художньо втілити образ безправної жінки, який виявився ресурсним і еволюціонував у його творчості – від ранніх драматичних начерків і прозових

творів (“Галя”, “Палійка”, “Жидівка”, “Лихий попутав”, “Як ведеться, так і живеться” та ін.) і до монументального роману “Повія” (загалом образ боски-повії становить один із засадничих у творчості Мирного). Рефлексії над жіночим питанням, відстоювання прав “слабкої статі” становили не лише предмет теоретичних зацікавлень письменника, висвітлених в щоденниках, епістолярній спадщині, публіцистиці, але й були художньо реалізованими у творчості, виявляли активну громадянську позицію письменника щодо актуалізованої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи ідеї жіночої емансипації в українській і польській літературах другої половини XIX ст., Б. Гончаренко зазначає, що особливе місце у формуванні й просуванні ідей емансипації в літературі й громадському русі другої половини XIX ст. належить представникам так званого чоловічого письменства, серед яких І. Франко, Панас Мирний, І. Нечуй-Левицький [1]. Як стверджував Л. Ушкалов, тема знедоленої жінки, пропащі повійниці становить одну з вічних “мирнівських” тем [2]. Позаяк незавершені твори Панаса Мирного явище малодосліджене в українському літературознавстві, то цікаві спостереження над цими текстами, готуючи до видання семитомне зібрання творів письменника, зробив М. Сиваченко. Зокрема текстолог констатував, що “серед матеріалів важливий історико-літературний інтерес становить незавершена проза Панаса Мирного”, яка містить багато цікавих задумів, а отже, в перспективі може розширити уявлення дослідника про Мирного – прозаїка, драматурга, перекладача, тематичну парадигму його доробку, виявить його в новому освітленні, дозволить краще пізнати його художню спадщину, осмислити ті причини, що зашкодили письменникові вповні виявити свої творчі сили, довести до остаточного завершення багато починань [3; 4]. У цьому контексті автор студії апелює до великих незавершених епічних полотен (“Сколихнув”, “Родина Бородаїв” – “Головиха” – “Учителька”), в яких зосереджено увагу на житті інтелігенції, актуалізовано “провідну для всієї творчості письменника” тему жіночого нещастя.

Мета дослідження. Відтак перспективною постає необхідність дослідження художнього оприявлення теми жіночої емансипації на матеріалі великих незавершених прозових фрагментів, з’ясування специфіки авторського постулювання емансипаційних ідей, що важливо для розуміння творчої еволюції Мирного, становлення його як письменника-реаліста, ознайомлення з його творчою лабораторією, простеження шляху удосконалення художньої майстерності письменника.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що Мирного хвилювали становище жінки в тогочасному суспільстві, проблеми жіночої емансипації. Він студіював літературні й критичні праці, в яких було актуалізовано “жіноче питання”, про що, передусім, нотував в щоденникових записках. Зокрема йдеться про статтю М. Соловйова, опубліковану в грудневому номері журналу “Епоха” за 1864 рік: “У полдня читал в № 12 “Эпохи” за [18]64 год статью Соловьёва “Женщинам”. Я никак не пойму этой статьи! С первого листа начинает говорить за женщин, затронутых литературой и чреватых современными идеями, отнимает у них самостоятельную готовность на разумное дело – они вообще податливы. Потом говорит, что развитие женщины задержано проституцией. Не понимаю этого слова, искал у словаре – нет” [5, с. 299]. У цьому контексті Мирний не погоджувався з думкою критика, що соціальної рівності між жінками й чоловіками не можна досягнути через відмінності у фізіології, а також дуже емоційно реагував на логіку трактування цим автором образу жінки в романі “Что делать?” М. Чернишевського: “Это, говорит, картина развращения благородной женской природы хитрыми теоретическими умствованиями!! И все это вытекает из того, что Лопухов заметя любовь Веры к Кирсанову, вел с ним теоретический разговор. Странно! Потом Писарева ставит между Рахметовым и Базаровым: “Это, – говорит, – середина”. Смешно! В романе этом автор выставил, как лучшие существа бывают ретроградны от врожденных предрассудков, а предрассудок у него и то что женщина восприимчива. Глупо!” [5, с. 300]. З огляду на щоденникові рефлексії, погляди Мирного на “жіноче питання” більше кореспондували з підходом Д. Писарева, головного опонента М. Соловйова в дискусії щодо ролі жінки в суспільстві на сторінках періодики 1860-х рр. [6], котрий відсутність належної правової визначеності статусу жіноцтва в суспільстві XIX ст. передусім пов’язував із загальносуспільним становищем й умовами виховання.

У щоденнику письменник актуалізував ідею рівноправності жінок, висловлював прогресивні погляди на її роль й соціальний статус. Симптоматично, що Мирний позиціонує здатність жінок до суспільно значимої діяльності, обґрунтовує їхні права на здобуття освіти, досягнення гендерної рівності, професійну самореалізацію, свободу життєвого вибору й незалежність у шлюбі: “задумуюсь над жіночою долею: та ж людина, а життя зробило з неї рабу-невільницю. Накипівши у серці туга, надломлююча душу біль від витребеньків свого повелителя... доноситься жіноча гірка жалоба на свою долю до вуха освітнього чоловіка: змилосясердья, брат! Та вже вона, сердешна, так звиклася з своїм життям-буттям, що дивиться на старшинство чоловіка як на давній дідівський закон, як на свою віру, як на свого бога” [5, с. 318]. З огляду на такі рефлексії, Мирний обґрунтовував вибір майбутньої дружини, визначав ідеал жінки, яка мала бути освіченою, з критичним мисленням й здатністю до самоаналізу, умінням брати участь в дискусії й висловлювати власну думку: “я не встрічав образованой! жінки ніде, ... вони все однакові – на слово вірять скоро, тим і я до їх не дуже охочий. Я люблю, щоб мої думки хто гудив, а всяка жінка не способна на це, так об чім же я буду говорити, коли зо всім зо мною согласна” [5, с. 305].

У цьому контексті автор розглядає проблему шлюбу, але передусім не як соціального інституту, а крізь призму народно-релігійної основи родинного союзу: “я думав за брак, це (без

розводу) не святе, а розпрокляте таїнство, котре іноді соединяє дві людини на вічні муки. ... треба лаяти люд, котрий під цим святим таїнством прикриває *порабощение личности*. ... ніхто не сміє зобижати другої людини, а найпаче жінки як помічниці своєї” [5, с. 307]. Відтак інструменталістська логіка в християнській релігії нівелює ідею шлюбу як священного союзу, руйнує його моральну основу, утверджує неправду й легітимізує гріх. Письменник критикує вживання такого підходу, позаяк сакральною сутністю Бога, християнськими заповідями, атрибутами віри чоловіки прикривають особисті інтереси, прагнення домінувати над жінкою: “вона [жінка – О. М.] від бога і должна покоряться йому [чоловікові – О. М.], як церков Христові кориться...” [5, с. 307]. Мирний критикує релігійні настанови щодо упокорення жінки перед чоловіком, під впливом філософії позитивізму сповідує інші аксіологічні орієнтири.

Прикметно, що ідеї, осмислені в щоденникових записках 1865–1870 рр., письменник проектує на художньо-образну площину. Зокрема вже в одному з незавершених великих прозових творів “Сколихнув” (два розділи “Вечорниця”, “Рід”), як і в трилогії “Родина Бородаїв” – “Головиха” – “Учителька” (обидва твори написані вірогідно 1871–1877 рр.), Мирний запропонував художню версію інтерпретації емансипаційної проблематики, актуалізував тему становища жінки в суспільстві II половини XIX ст., її складного буття в залежному шлюбі. Попри незавершеність, ці твори раннього періоду значно розширюють уявлення дослідників про тематику та ідейний зміст творчої спадщини Мирного, який тільки розпочинав працю над романом “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”. Зокрема на початку 70-х рр. XIX ст. його цікавила тема зображення діяльності прогресивної інтелігенції як носіїв передових ідей того часу. У творі “Сколихнув” письменник моделює позитивний образ інтелігента – пана Загірного, який обґрунтовує основні засади емансипації через зміну соціального статусу жінок, досягнення ними рівноправності. Так, на вечорницях Оріся, Варя та їхня подруга Галя згадують про висвітлену інтелігентом-реформатором на бенкеті програму оновлення соціально несправедливого ладу за допомогою утвердження ідей боротьби за визволення, освіти й суспільно корисну працю жінок, а також його історію про “відвоювання” жінками волі в якомусь краї в такий спосіб: дівчата й хлопці навчаються в спільних школах, а згодом здобувають освіту – стають вчительками: “з жінок більше вчителів, ніж з чоловіків, і вони краще ведуть діло, краще тямлять, ніж ці. ... в усьому їм [жінкам] воля, що хоче, те й робе, куди хоче, туди і йде, не питає нікого, як би й чоловік” [7, с. 131].

У творі Мирний аналізує інститут шлюбу, визначаючи три підходи до організації подружнього союзу з урахуванням принципу ієрархії влади: патріархальний, матріархальний, еквалітарний (рівність чоловіка й жінки). Так, Оріся дотримується консервативного погляду стосовно питання створення сім’ї: “найкраще чоловікові годити, щоб йому було покійно, добре завжди, щоб він не мав ні в чому недостачі”, відтак “ніколи вона [жінка] старша не може бути від його [чоловіка], а завжди менша” [7, с. 119–120]. Варя критикує сестру за її хибні пріоритети, захищаючи передусім інтереси жінок: “хай він мені годить, хай він мене пестить, а не я його” [7, с. 119]. У цьому контексті дівчина жорстко регламентує позицію: “хай лиш це жінка старша буде від чоловіка”, “ні старшинування чоловікового, ні рівні з ним, хай він буде менший” [7, с. 120]. Їхня подруга Галя обґрунтовує альтернативний сценарій створення

шлюбу, прагнучи спрямувати вирішення конфлікту у конструктивну площину: “краще було б, коли б ні чоловік не був старше жінки, ні жінка чоловіка, а обоє рівні. Тоді б у них завжди був і мир і щастя. Що не так, побалакали вони поміж себе, порадилися, поєдналися, як краще, – ото щастя. А то, коли чоловік старше, то жінка ховається з своїми нестачами, а то накриє – і пішла у них гризня та лайка, коли й жінка старша над чоловіка – то теж недобре” [7, с. 120].

Усвідомлення несправедливого ставлення до жіноцтва детонує прагнення дівчат реформувати суспільні порядки, змінити пріоритети у вихованні та навчанні жінок, розширити горизонти їхнього саморозвитку й самоосвіти, переосмислити погляди на “жіноче питання”. Саме в цьому напрямку й відбувається кристалізація емансипаційного вектору ідейних міркувань Панаса Мирного. Слід лише згадати приміряння Варю гендерної ролі чоловіка або її наміри служити в москалях, позаяк “коли рівні, то в усьому рівні”: “І чому я не вродилася хлопчиком? Оце б я була вільна, не було б мені ні в чому нездолу... Була б я оце або в місті, або в Києві, з людьми зознавалася, до товариства би бігала, жила б...” [7, с. 130]; “Я б сама, коли б брали у москалі, пішла б... Скільки б я земель перейшла, скільки б людей перебачила... світу... А там би зробили мене офіцером, у аполетах, на коні, з шаблюкою, – бережися ти! І яка б я немилосердна була на тих людей, хто жінок узапєрті держить, як от нас... Зараз би узяла та й голову тому й зчесала... Не держи, мов, жінки або дочки у неволі, бо вона така ж жива душа, як твоя!” [7, с. 131]. Зрештою, Галя і Оріся підтримують Варю, хоча й пропонують менш радикальні й ненасильницькі методи боротьби за визволення жінок: “(Галя) я б тільки налякала: коли, мов, не будеш давати волі жінкам, то ось ця шабля, а он то шия – так голова і злетить”; “(Оріся) я б повикрадала і жінок і дівчат, завезла б геть – живи, як хочеш!” [7, с. 131].

Письменник акцентує, що в жінок безперспективне майбутнє, адже вони не освічені й не адаптовані до самостійного життя, перебувають в соціальній ізоляції, позбавлені власного вибору й самореалізації, не мають плану дій у кризовій життєвій ситуації, позаяк в патріархальній родині залежать спочатку від батька, а після заміжжя – від волі чоловіка: “заперли у сю темницю, куди ні звір не забігає, ні птиця не залітає, ні чоловік не заходжає... Коли-не-коли у велике свято як побачиш чужого чоловіка, то тобі якось аж боязко його робиться, немов з іншого світу, іншого краю він залетів сюди... Поки то до його звикнеш... А там свята минули – знову повилося небо хмарами, зачинилися ворота нашої тюрми... Бідні ми, жінки! Безталанна наша доля, що з нами тільки не роблять, чого не витворяють? Через те ми й дурні, через те, коли не стане батька-матері, то ми не знаємо, де й подітися, що й почати... Бо чи ми світ бачимо? Чи з людьми поведимось?” [7, с. 130]. Відтак “неемансипована” жінка без опіки й матеріальної підтримки представників чоловічого світу, без освіти й будь-яких професійних або практичних навичок приречена на сумний життєвий фінал.

Прикметно, що в автографі “Учителька” (трилогія “Родина Бородаїв” – “Головиха” – “Учителька”) Мирний зображує новий тип жінки – освічену представницю із середовища інтелігенції, вчительку Олександру Погрібну. Головна героїня осмислює розгортання “завжди невільної, завжди полоненої іншими” жіночої долі лише в трьох можливих на той час проєкціях: 1) доля панянки; 2) доля простої дівчини; 3) доля боски-повії. Однак кожен із трьох сценаріїв осмислюється нею

як безперспективний, позаяк всі варіанти безапеляційно вписуються в концепцію “життя – базар”, в якій жінку, її красу ідентифікують як “цінний товар”, котрий “беруть, міняють, продають” (ілюструє життєва історія Марини, матері вчительки) [7, с. 471]. У цьому контексті з’являється узагальнений образ нещасної жінки (“не живе – мучиться безталанна і проклінає життя гірко”), повійниці, яка, зрештою, загине від невиліковних хвороб (“немов плаче на могилі загубленої краси, незнамого ніколи щастя, сміється кисло, болізно... так, сміючись, і зотліє, так і розпадеться десь”). Погірна рішуче обирає альтернативний шлях – професійну самореалізацію, самоосвіту, працю на користь колективу, попри будь-які обставини чи опір противників. У такий спосіб письменник репрезентує власну модель емансипаційного руху, формуючи образ жінки-інтелектуалки, яка прагне брати активну участь в суспільному житті.

Учительці Мирний протиставляє образ Дарії Бородай, дружини голови, яка здобуває авторитет серед населення в місті, і спочатку навіть підтримує ідею народної школи для хлопців та дівчат, формуючи гурт прибічників жіночої освіти і висловлюючи ліберальні думки. Під час візиту до Олександри Погрібної “мати святого діла”, “ревнителька просвіти, волі” акцентує на важливій ролі жінки в змінах загального суспільного ладу життя: “Був той час, коли дивилися на жінок, як на красу, як на квітки, котрі затинав за свою шапку кожен з чоловіків. Минув той час навіки, життя розломило своїм напором той старечий погляд, і жінка стала повз руку чоловікові не як слуга або квітка, а як справжній помічник і товариш” [7, с. 442]. Дарія Бородай організує низку заходів, пов’язаних зі створенням школи й висвітлених за її ініціативи у місцевій газеті. Дружина голови влаштовує бенкет зі “слагою на всю Європу” на честь приїзду вчительки й заснування школи, який відбувається під гаслом “Жіноча воля, освіта і праця”. На ньому активна представниця жіноцтва виголошує урочисту промову, в якій критикує існуючі патріархальні кліше й пропонує жінкам опанувати нові соціально-культурні ролі: “досі була одна ще неволя, одна ще рабиня, котра несла на своїх руках важкі пута господарської, хатньої обузи і не сміла нарікати на свою гірку долю. Се жінка. Аж ось засвітило святе сонце волі, повіяв вітер простору і сонце спалило пута, а вітер розвіяв той попід, і жінка вийшла з вільними руками на широке поле і попросила своєї постаті. Годі їй сидіти взапєрті, годі їй бути прикрасою та рабинею свого чоловіка, годі їй знати одні хатні діла, дітей та наряди, хазяйство та кухню... Життя кличе і її, дає і їй у руки роботу. Аби хіть, а роботи досить. Правда, що ще довго буде вестися боротьба жінки за її волю, – ще ціла ватага за нею і поперед неї стоїть і хоче знову її закувати, знову її зневолити. Кращі люди сього віку, все молоде, свіже, розумне – за неї, все старе, неповоротне, що зжилося з такими установами життя, – проти неї. Старе – помре, грядуще – молодого, грядуще – жіноча воля! За волю жіночу! За її освіту! За її грядущу працю!” [7, с. 448]. Таким чином, необхідно боротися проти застарілих патріархальних норм, змінювати суспільну свідомість, уможливити жіноцтву доступ до громадянської діяльності, а передусім – не розглядати жінку лише як проєкцію майбутньої дружини, як певний атрибут чоловіка, не виховувати з неї невільницю, прикрасу, іграшку чоловіка.

Однак бенкет у голови міста лише ілюструє й ще більше увиразнює несправедливість ладу життя, що, як машина, знищує добрих людей, нівелює їхні благодійні наміри, поро-

джує ще більшу неволю, соціальну нерівність, ворожнечу, задрість, лють. Освічена вчителька усвідомлює, що пишній прийом становить лише декорацію нібито благородної справи на користь освіти, а насправді прикриває честолюбну і егоїстичну вдачу Дарії Бородай й інших жителів міста (слід згадати пліткування про вчительку нетверезих міщан, їхню аморальність й непристойні розваги на вечорі, безпричинну злість головихи на дівчат-школярок, безглузді сцени розпивання спиртних напоїв й поїдання святкового пирога із символічним написом “Жіноча воля і освіта” з ініціалами вчительки тощо). Згодом Дарія Бородай через конфлікт з противниками спільної народної школи для хлопців та дівчат, які хибно трактують навчальний заклад як підготовку до майбутнього громадянського шлюбу, притулок для розпусти (“спільна провіта – спільні постелі”, “в школі добра нема”), розриває контакти з вчителькою, відмовляється від програми визволення жіноцтва й подібних реформувань у сфері освіти.

Висновки. Отже, вже в ранніх щоденникових записах 1860-х рр. Панас Мирний осмислював “жіноче питання”, аналізував проблеми жіночої емансипації. Передусім письменник визначав ідеї рівноправності й визволення жінок від соціальних стереотипів (ролі невільниці, іграшки й прикраси для чоловіка), висловлював прогресивні думки стосовно зміни їхнього соціального статусу в суспільстві XIX ст. З огляду на діаріюш, Мирний позиціонував здатність жінок до громадянської активності, необхідність усвідомлення ними власної суспільної повноцінності, а також обґрунтовував їхні права на здобуття освіти, досягнення гендерної рівності, професійну самореалізацію й самовдосконалення, свободу індивідуального життєвого вибору й незалежність у шлюбі. Ідеї, теми, образи, осмислені в щоденникових записах 1865–1870 рр., письменник згодом спроектував на художньо-образну площину. Таким чином, в прозовому фрагменті “Сколихнув”, як і в трилогії “Родина Бородаїв” – “Головиха” – “Учителька” (написані в період 1870–1877 рр.), Мирний художньо втілює образ “нової” жінки, зорієнтованої на суспільно корисну педагогічну діяльність, сфокусував увагу на темі жіночої долі та її складному бутті в нерівноправному шлюбі, актуалізував шляхи вирішення проблем становища жіноцтва в тогочасних умовах, зокрема формування мотивації до праці, саморозвитку, самоосвіти. У ранніх творах Панас Мирний змодельював позитивні образи інтелігентів-реформаторів (Загірний, Погрібна), котрі визначили програму оновлення суспільного ладу за допомогою ідей боротьби за визволення, права, професійну освіту й працю жінок як основних засад емансипації. Осмисливши в художніх творах інститут шлюбу, письменник критикував патріархальний та матріархальний типи сім’ї. Ідею переформатування родинних взаємин для відновлення гармонії Мирний висвітлює через утвердження еквалітарного, тобто рівноправного подружнього союзу.

Література:

1. Гончаренко Б. Ідеї жіночої емансипації в українській та польській літературах другої половини XIX ст. / Київські полоністичні студії. 2013. Т. 22. С. 250–256.

2. Ушкалов Л. В. Реалізм – це есхатологія: Панас Мирний. Харків : Майдан, 2012. 184 с.
3. Сиваченко М. Є. Деякі підсумки та перспективи текстологічного вивчення й видання художньої спадщини Панаса Мирного / Над текстами українських письменників. К. : Наукова думка, 1985. С. 212–229.
4. Сиваченко М. Є. Дебют Мирного-прозаїка. З історії створення роману “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”. Панас Мирний і доля його літературної спадщини / Літературознавчі та фольклористичні розвідки. К. : Наукова думка, 1974. С. 235–336.
5. Панас Мирний. Поезія. Публіцистика. Епістолярій / Заг. ред. Н. О. Вишневої. К. : Наукова думка, 1971. Т. 7. 663 с.
6. Варламова Д. Полемика Н. Соловьева и Д. Писарева по женскому вопросу / Вестник РГГУ. Серия “Литературоведение. Языкознание. Культурология”. 2018. № 1. С. 17–22.
7. Панас Мирний. Незавершена проза / Заг. ред. С. Д. Зубкова. К. : Наукова думка, 1970. Т. 4. 517 с.

Matvieieva O. The Idea of Female Emancipation in Panas Myrny’s Works (the Case of “Shaken up” (“Skolyhnuv”), “The Borodaev Family – Golovikha – Teacher” (Rodyna Borodaiv – Holovykha – Uchytelka))

Summary. The article deals with Panas Myrny’s vision of the “women’s issue” and considers the specifics of women’s emancipation problem, which the writer updated in his diary entries of the 1860s and artistically represented in the works of the 1870s. The writer claimed the equality of rights and women liberation from social stereotypes (a slave, toy, and jewellery for men) and expressed progressive thoughts about their new social status in the society of the second half of the XIXth century. The research indicates that Panas Myrny considered women’s ability to civic engagement, social usefulness and substantiated their rights to receive education, achieve gender equality, professional self-realization and self-improvement, freedom of individual life choice and independence. It is found that the ideas, themes, and images from the diary entries of 1865–1870 were subsequently projected onto the artistic figurative plane. In particular, in the prose fragment “Shaken up” (“Skolyhnuv”) and the trilogy “The Borodaev Family – Golovikha – Teacher” (Rodyna Borodaiv– Holovykha– Uchytelka) (1870–1875), Panas Myrny artistically embodied the image of a “new” woman, oriented towards socially beneficial pedagogical activity. The writer focused on the topic of women’s fate and her complicated life in unequal marriage and proposed some ways to solve those problems (the formation of motivation for work and self-education). The research analyzes the positive images of intellectual reformers (Zahymyi, Pohribna), who determined the program to renew the social system with the help of the ideas of the struggle for liberation, rights, vocational education and women work as the main principles of emancipation. It is summarized that the writer comprehended the institution of marriage in his works of art, taking into account the principle of the hierarchy of power, criticizing the patriarchal and matriarchal family types. Panas Myrny elucidated the idea of reformatting family relations by establishing an equal marital union.

Key words: Panas Myrny, diary, women’s emancipation, “women’s issue”, the image of a new woman, gender equality, professional self-realization, the institution of marriage.